

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

*др Алексић Радомир, др Бошковић Радосав, др Грицакаћ Ирена, др Коларич Рудолф,
Конески Блаже, др Николић М. Берислав, др Павловић Миливој, др Пецо Асим
др Пешикан Мићар, др Стевановић Михаило, др Храсиће Мајке*

Главни уредник

М. СТЕВАНОВИЋ

књ. XXVIII — св. 1—2.

БЕОГРАД

1969.

О ОСНОВИМА ШТОКАВСКЕ АКЦЕНТУАЦИЈЕ

За разумевање, па и саму идентификацију савременог српско-хрватског акценатског система неопходно је извесно познавање бар непосредних историјских основа тога система. Изванредна, наоко готово хаотична разноликост акценатских типова, широко распрострањени двојаки, па и вишеструки акценти — највећим делом настају услед различите укрштености, испреплетаности наслеђених модела. Зашто је нпр. стабилнија дужина у *рукојис* него у *вдојџк*, зашто имамо *дѣац-џа* само кратко, *вѣнац-вѣнца* само дуго, а *кџнац-кџнца* комбиновано, зашто је *клѣџа-клѣѣѣѣ* али *сѣѣѣѣ-сѣѣѣѣѣѣ*, откуд различити акценат у *глаѣама* и *рукама* — све то и много другог нећемо моћи разумети остајући само на савременом стању, без мало враћања уназад (било упоређивањем с другим акценатским системима, било унутрашњом реконструкцијом).

Размотрићемо, дакле, предисторију актуелних штокавских акценатских односа. Тако замишљена тема искључује ограничавање на стручну дискусију и испитивање неистражених појава, јер је о основима штокавске акцентуације доста писано, како у оквиру сербокroatистике, тако (још више) у оквиру општесловенске акцентологије, за коју је акценат српскохрватских дијалеката један од основних ослонаца. Упркос том обиљу литературе, шира стручна публика једва да има доступних извора да стекне уводна знања о историјским основима штокавске акцентуације, да се непосредно упозна са историјским темељима савремених односа у штокавском акценатском систему. Оно што би по начину излагања одговарало тој намени писано је веома давно или у слабо доступним страним публикацијама, а често и проткано веома хипотетичним или и већ убедљиво оспореним ставовима. Зато ће се овде тежити селекцији различитих ставова и систематичнијем, прегледнијем приказивању појава и односа, при чему ће се — посебно имајући у виду потребе студената — указивати и на веома познате и давно утврђене појаве и односе. Ограничићемо се такође на непосредније основе

акценат за један слог даље него у штокавском). На квантитет такође указују делом непосредно (кад се изузму специфичне промене): *dār*, *krīlo*, *sēlo* (исти квантитет слогова био је и у прасл.) — а делом вокалском бојом, о чему ће бити речи касније. На прасловенски квалитет (узлазност и силазност) акцента шток. говори указују углавном посредно.

Архаичнији чакавски говори указују непосредно на прасловенски нови акут (*bīk*, *pīšeš*, *sūdiš*, G. pl. *glāv* итд.) и на старо место акцента (*potōk*, *pītāt*, *čūdit*, *pīšeš*, *mēso*), а иначе на квалитет и квантитет указују начелно као и шток. говори, иако се дужине слабије чувају него у штокавском (тј. скраћују се иза акцента).

Архаични кајкавски говори непосредно указују на прасл. нови акут (*rēp*, *bīk*, *līca*, *trūdni*, *māhneš* итд.), делом и на узлазни карактер прасл. кратког узлазног акцента (*pérje*, *tréti*, *sēla* и др.), а прасл. силазни акценти одликују се дужином (уз очуван силазни карактер: *zlāto*, *mēso*, *pōlje*, *nēbo* итд.). Сведочанства о прасл. квантитету углавном су посредна.

Словеначки материјал указује на прасл. квалитет углавном непосредно (*gāziti*, *t^uōneš*, *kādiš* — прасл. узлазни акценти, а с друге стране *rōg*, *grād* итд. — прасл. силазни акценти). Такође и место акцента у неким случајевима сведочи о квалитету, јер су прасл. силазни акценти померани за један слог даље (*poljē*, *zlatō* итд.); и затворена боја вокала *o* и *e* помаже идентификацији прасл. кратког узлазног акцента.

Руски језик непосредно указује на прасловенско место акцента, а на квалитет посредно, местом акцента у случајевима тзв. полногласија (*zōrod* — силазни акценат, *porōg* — узлазни); неки руски говори о квалитету прасл. акцента сведоче и вокалском бојом (затворен изговор вокала *o* под узлазним акцентом).

У реконструкцији прасл. акцентуације искоришћава се материјал и неких других словенских система (и њихових трагова у вокалској боји): чешки и словачки језик добро употпуњавају српскохрватске податке о старијем квантитету а посредно указују и на квалитет, бугарски указује на место акцента а донекле и на квалитет, украјински начелно пружа податке исте врсте као и руски, кашубски чува неке податке о квалитету и месту акцента — итд.; прилично података нађе се и у споменицима старије словенске писмености. На основу тих података да се реконструисати с великим степеном сигурности прасловенска акцентуација из доба које је непосредно или мало даље претходило издвајању посебних словенских језичких група, односно појединих језика.

Пет њасловенских акцената. За ту прасловенску епоху утврђују се најмање пет различитих акцената:

" — стари акут (праакут, протоакут), нпр. *pǝrgъ-pǝrga*, што се у савременим системима одражава овако: шток. *ǫrǝg-ǫrǝga* (тако и хрв. кајк. и чак.), словеначки *prǝg-prǝga*, рус. *ǫorǝg-ǫorǝga*, чеш. *prǝh*, буг. *ǫrǝg-ǫrǝga ǫrǝgǫi*; овај акценат стоји само на прасл. дугим слоговима, и то начелно у случајевима кад је дужина најстаријег, праиндоевропског порекла;

^ — циркумфлекс (дуги силазни акценат), нпр. **gǝrdъ-gǝrda*: шток. *grǝd-grǝda* (тако и хрв. кајк. и чак.), снч. *grǝd-grǝdǫ*, рус. *gǝrod-gǝroda*, чеш. *hrad*, буг. *grǝd-grǝdǝ grǝdǫi* (уп. и преношење на проклитику: шток. *ǫ grǝd*, рус. *за городом*); овај акценат срећемо само на првом слогу у речи, и то углавном на слоговима који су развили дужину у прасловенском или у току посебног развоја после дељења индоевропског прајезика, ређе на исконским дугим слоговима;

" — прасл. кратки силазни акценат (двојни гравис), који се понаша идентично циркумфлексу и представља заправо његову варијанту везану за кратке слоге, нпр. **dǝmъ-dǝmǫ*: шток. *dǝm-dǝma (ǫ dǝm)*, хрв. кајк. *dǝm-dǝma*, снч. *dǝm-domǫ*, рус. *dǝm-dǝma (ǫz-domu)*, буг. *dǝm-domǝ domǫi*;

' — нови акут (неоакут, чакавски акут, метатонијски акут), нпр. **kǝrlǫ* или сл. (G. **kǝrlǝ*): шток. *krǝl (krǝla, старије krǝlǝ)*, хрв. кајк. и чак. *krǝlǫ (krǝlǝ)*, снч. *krǝlǫ (krǝlǝ < kralǝ)*, рус. *korǝl (korǝlǝ)*, чеш. *krǝl*, буг. *krǝl-krǝla krǝlǫi*; овај акценат среће се на прасл. дугом слогу без обзира на порекло дужине, обично у позицијама где систем облика указује да би старији акценат могао бити за један слог даље (зато се претпоставља да је овај акценат настајао рецесијом, повлачењем старог акцента: *bykǝ* од старијег *bykǝ*);

` — кратки узлазни акценат (гравис), који се среће:

а) у истим позицијама као и неоакут (само на кратким слоговима), па очигледно представља његову кратку варијанту, нпр. *kǝnǫ* (G. sg. *kǝnǝ*), *nǝsiš*: шток. *kǝn (kǝna, старије kǝnǝ)*, *nǝsiš*, чак. *kǝnǫ (kǝnǝ)*, *nǝsiš*, кајк. *kǝnǫ (kǝnǝ)*, *nǝsiš* итд.;

б) у друкчијим позицијама, нпр. *rotǝkъ-rotǝka* (шток. *ǫtǝok-ǫtǝoka*, старије шток. и чак. *ǫtǝdk-ǫtǝdka*, кајк. *rǝtǝk-rotǝka*, снч. *rǝtok* од старијег *rotǝk*, G. *rotǝka* итд.), где према њему на дугим слоговима срећемо акценат који се рефлектује као стари акут (нпр. шток. *ǫzlaz-ǫzlaza*, старије *ǫzlǝz-ǫzlǝza* итд.).

По неким теоријама постојао је и шести акценат, нови циркумфлекс, фонетски различит од прасл. циркумфлекса који смо горе поменули и независан за први слог; о томе ћемо рећи неколико речи даље, кад пређемо на развој српскохрватског акценатског система.

Прасловенски квантитетни слогова. Оно што даје посебну поузданост реконструкцији прасловенског прозодијског система јесте доследна

шток.	прасл. дуги	прасл. кратки	примери
а	а о + r, l	ѡ, ѡ	јаме, дар краве, злато даске, магле
и	и у	ѣ, ѣ, ѣ	чин, живот дим, син игла, лијем, кријем
у	и (ou) ѡ ѡ	ѡѡ, ѡѡ ѡѡ, ѡѡ	дух, душа зуб, мука стуб, вуна улаз, удова буха, суза
е / је (ије)	ѣ		с(ј)еме, зв(иј)езда
е	ѣ ѣ	е	греда, зет мрежа, репа небо, мед
о		о	вода, дом
р	ѡ	ѡѡ, ѡѡ	грло, врх крв, крст

Штокавски вокали и прасл. квантитет

зависност квантитета од вокалске боје; другим речима — прасловенски квантитет не мора се изводити из прозодијских података савремених језика, него је довољно извршити фонетску реконструкцију па да имамо

податак о квантитету слогова у одређеној фази развитка словенског прајезика. За разумевање односа у савременој српскохрватској акцен-туацији посебно је неопходно знати односе прасл. квантитета и вокалске боје, као и односе српскохрватских и прасловенских вокала — па ћемо то приказати једном табелом (в. на стр. 111).

Како се види из приложене табеле, скоро сви српскохрватски вокали могу водити порекло и од дугих и од кратких прасл. слогова; ипак су шток. постојано *a*, затим *u*, *y* па и *p* најчешће дуги (такође екавско-ијекавско двојство упућује редовно на прасл. дужину, јер је прасл. „јат“ дуг). Исто тако, из наведених примера се види да се прасл. дужина и краткоћа често не поклапа са штокавском, али то никако не значи да је прасловенски квантитет изгубио значај за савремене српскохрватске прозодијске појаве.

Показани квантитативни односи резултат су специфичног прасловенског развоја, и само делимично одговарају квантитету у ранијим, предсловенским епохама. Тај ранији, праиндоевропски квалитет такође је веома значајан за акценатске односе у прасловенском и даље у посебним словенским језицима, што се огледа првенствено у чиње-ници да је прасл. стари акут (*ǵǵba* и сл.) начелно везан са старом, предсловенском дужином. У ова питања, међутим, не можемо овде детаљ-није улазити.

Основни прасловенски акценатски типови. Према врсти акцената и њиховом односу у парадигми, и код имена и код глагола, за прасловенску епоху јасно се реконструишу три основна акценатска типа:

— речи са акцентом на наставку (окситоне), с тим што се у поје-диним облицима неких морфолошких типова уместо акцената на нас-тавку среће акценат новоакутског карактера за један слог испред ак-цента у другим облицима; овај тип једнако је карактеристичан за пра-словенске дуге и кратке основе, тј. основе са дугим или кратким во-калом у основи;

— речи са помичним акцентом (хетеротоне) — у једним облицима на наставку а у другим на апсолутном почетку, подразумевајући и пренос на проклитику; и у овом типу једнако се срећу прасл. основе с дугим и кратким вокалом;

— речи са акцентом на основи (баритоне), које се углавном огра-ничавају на основе с дугим вокалом, мада се — нарочито у вишеслож-ним основама — срећу и баритонијски типови у којима је акценат на кратком вокалу (нпр. *vǫlja*, *potǫka*).

Ту репартицију илустроваћемо с неколико примера (за прасл.):

		окситоне		хетеротоне		баритоне	
1)	N. sg.	bŭkъ	ròbъ	gòrdъ	rògъ	rákъ	
	G. sg.	bŭkà	robà	gòrda	ròga	ràka	
	G. pl.	bŭкъ	ròbъ	gòrdъ	rogъ	rákъ	(rákъ?)
2)	N. sg.	lícè	selò	pìvo	pòlje	játo	
	N. pl.	líca	sèla	píva	poljà	játa	
3)	N. sg.	vŭfhъ	vòlъ	sŭnъ	dòmъ		
	G. sg.	vŭfhù	volù	sŭnu	dòmu		
	L. sg.	vŭfhù	volù	sŭnù	domù		
4)	N. sg.	pŏtъ		gòldъ	kòstъ	rátъ	
	G. sg.	pŏtì		gòldi	kòsti	rāti	
	L. sg.	pŏtì		gòldi	kosti	rāti	
5)	N. sg.	slŭgà	ženà	dŭšà	nogà	žába	kòža
	A. sg.	slŭgò	ženò	dŭšò	nògò	žábò	kòžò
6)	N. sg. m.		nòvъ	mòldъ	bòsъ	stárъ	
	N. sg. n.		novò	mòldo	bòso	stáro	
	N. sg. f.		novà	mòlda	bosà	stára	
7)	Praes.		mòžešъ	zēbešъ	pečešъ	pādešъ	
	Pcp. f.		moglà	zēblà	peklà	pādla	
	Pcp. n.		moglò	zēblo	pēklo	pādlo	
8)	Praes.	slŭžīšъ	nòsīšъ	gubīšъ	lovīšъ	žālīšъ	
	Pcp. f.	slŭžīla	nosīla	gubīla	lovīla	žālila	
	Pcp. n.	slŭžīlo	nosīlo	gubīlo	lovīlo	žālilo	

Ова схема приказује лексичке примере за поменута три основна типа (напореда дуге и кратке основе); у појединим позицијама могући су и други прозодијски ликови, нпр. друкчије чување дужина код глагола (в. о дужинама даље), а остаје нејасно и кад је крајњи полу-гласник код хетеротона губио способност да задржи акценат.

Код окситона кад акценат није на наставку, он је јасно неоакутског карактера, са очуваном разликом у квантитету слогова (*líca: sèla, slŭžīšъ: nòsīšъ* и сл.). Кад је наглашен први слог вишесложног наставка, изгледа да се акценат на дугим слоговима може идентификовати са старим акутом (*slŭgàma, slŭžīlo*). Кад је пак акценат на апсолутном крају (*ženà, moglà* и сл.), доста је тешко изводити поузданије закључке о његовој природи; истина, његов акутски карактер изгледа несумњив, али је тешко одредити с којим од акутских акцената (стари акут, дуги неоакут, кратки узлазни) треба најпре идентификовати овакав акценат.

Хетеротоне карактерише силазни акценат (циркумфлекс или кратки) на првом слогу неких облика, а финални акценат у овом типу био је акутског карактера. Мада се рефлекси овог последњег практично не разликују од финалног акцента окситона, има основа за претпоставку да је раније међу њима било разлике. Наиме, изгледа да је финални акценат код окситона био подложнији рецесији (повлачењу) него код хетеротона (N. pl. *sēla: poljā, graes. nōsiš: lovīš* или *lovīš*).

Основни акценат баритона је стари акут, али су међу вишесложним основама постојали и типови с великим бројем речи у којима је на основи био кратки акценат (*potōkš, nārōdš, pōstava* итд.).

Померања у њрасловенском њрозодијском сисџему. Изгледа да је неоакутска рецесија, тј. повлачење акцента при којему се као резултат добијао нови акут или његов кратки парњак, била још актуелан процес кад је дошло до дељења словенске језичке заједнице и сеобе Словена. То излази из ових факата:

— у неким случајевима ова рецесија изазвана је несумњиво слабљењем полугласника, тј. њиховим раслојавањем на слабе и јаке (*bŭkš* од *bŭkš, rōbš* од *robš*) — а тај процес мора се везати за последње фазе прасловенског језичког развоја;

— посебно је карактеристично да се овом процесу потпуно прилагодила реч *краљ*, за коју се сматра да је настала према имену Карла Великог, што значи да је у словенске језике могла улазити крајем VIII века;

— неоакутска рецесија јавља се и као последица контракције коју не засведочавају сви словенски језици: *rytāš* од *rytāješ* (старо место акцента види се из рус. *иѣѣдеѣѣ*, као и из шток. *иѣѣѣѣѣ* одн. *иѣѣѣѣѣ*).

Спорно је и измиче сигурном доказивању да ли су сви акценти који се у савременим језицима рефлектују као неоакутски постали рецесијом. За ове позиције изгледа несумњиво да имамо повлачење акцента:

— са крајњег полугласника код окситона: *bŭkš* од *bŭkš, rōbš* од *robš*;

— са унутрашњег слабог полугласника: *ročšneš* од *ročšneš, vōdška* од *vodška*;

— такође код окситона као и у неким баритонијским типовима у неким облицима — са слога испред крајњег полугласника: G. pl. *pōtokš* од *potōkš, vōlovš* од *volōvš*, вероватно и *nārōdš* од *nārōdš* (уп. *nā-rōdā* у црног. говорима), а с таквим случајевима изгледа подударна рецесија у презенту: *mōžeš* (од **možēš*), *slūžiš* итд.

сведочили би или о дужем одржавању актуелности процеса стварања неоциркумфлекса, или и о својеврсној продуктивности створених односа и модела. У сваком случају, на јужнословенском северозападу развио се изразит паралелизам неоакутских и неоциркумфлексних акцената и дошло је до њихове повезаности у својеврстан систем секундарних акцената (својствених одређеним позицијама у флексији и деривацији), што је морало имати и неке продуктивности; овај паралелизам је А. Белић пројцирао на прасловенску епоху, заснивајући на њему своју познату теорију о метатонији⁶.

г) Чакавски, а и архаични штокавски посавски говори начелно остају на поменутом троакценатском систему и до данас, али у основном делу шток. дијалекта долази до даљег упрошћавања, јер се неоакут изједначаје са дугим силазним акцентом (*јунѧк* од *јунѧк*, *слѹжѧш* од *слѹжѧш*), тј. систем се своди на двоакценатски: *˘* и *˝*. Овакав двоакценатски систем — било генерално било са изузетком одређених позиција — одржава се начелно и до данас у говорима јужне Црне Горе и јужног Санцака, затим у једном појасу србијанских говора од Метохије и Копаоника до румунске етничке границе. На србијанском југоистоку овај систем и даље се упростио (оба акцента сведена су на један, а изгубиле су се и ненаглашене дужине), а иначе широм штокавске територије стварање двоакценатског система представља последњу фазу у п р о ш ћ а в а њ а акцентуације.

Наиме, северозападно од поменутих црногорско-србијанских говора штокавска акцентуација развила се у четвороакценатски систем, (који је усвојен и као стандардни, књижевни изговор): акценат се повлачио на претходни слог кад год није био на апсолутном почетку, добијајући при томе узлазни карактер: *зѧма* од *зѧмѧ*, *жѧвѧш* од *жѧвѧш*, *ноѧга* од *ноѧѧ*, *јѹнѧк* од *јѹнѧк* итд. Сличан процес је делимично (у одређеним позицијама, везаним најчешће за крај речи) захватио и већину говора из претходне групе, а и на територији кајкавског и чакавског дијалекта (као и у неким суседним или ближим штокавским говорима) долазило је до специфичног развоја.

Померања у квантитетској. Вуков и Даничићев прозодијски систем начелно не показује ниједно скраћивање прасловенских дужина које се не би могло приписати још последњим фазама развоја словенске језичке заједнице — ако изузмемо скраћивање старог акута, о којему је

⁶ В. Белићеве *Акцентнајске студије*, такође (за хрв. кајкавски) ЈФ XXVI, 558—559.

било речи горе; такође ћемо ниже споменути нека спорадична скраћивања у непосредном додиру двају вокала. Напротив, у том акценатском систему постоје рефлексии три различита дуљења.

а) Дуљење пред крајњим полугласником свакако је најстарија од тих појава. Његова старина се огледа како у паралелама изван што-кавског дијалекта (нпр. у хрв. кајкавском), тако и у његовој зависности од врсте акцента. Наиме, овим дуљењем захваћени су слогови под прасл. кратким силазним акцентом, али не и под кратким узлазним или скраћеним старим акутом: *дѡм* од *дѡмъ*, *кѡсѣи* од *кѡсѣиъ*, *рѡгъ* од *рѡгъ* — али *рѡб* од *рѡбъ*, *рѡк* од *рѡкъ* итд. То значи да је ово дуљење извршено пре него што су се изједначили прасл. „, ‘ и “.

Вероватно истој епохи припада и дуљење поста акценатског крајњег слога (*кѡкѡиѣ*, *иѡмѡћ*, *мѡдѡсѣи*, *кѡловѡз* и сл.). За обе појаве је карактеристично да су везане за слог непосредно испред крајњег полугласника и да не зависе од тога је ли сугласник иза вокала који се дуљи био сонант или није. С обзиром на старину, ова дуљења не треба сматрати последицом губљења полугласника, него последицом њиховог слабљења; при томе се не мисли просто на познато раслојавање полугласника на слабе и јаке, него на даље, специфично слабљење *к р а ј њ е г* полугласника и тиме изазвано компензационо дуљење претходног вокала (било да је у питању *о*, *е* или јаки полугласник).

Видели смо за дуљење наглашеног слога да је везано за силазни (циркумфлексни) акценат. За поста акценатско дуљење има примера и кад акценат није био циркумфлексног него акутског карактера (*кѡмѣн*, *сѣвѣр*, *јѡвѣр* итд.) — али само ако је био на првом слогу, док у случајевима као *рѡдиѣиѣ* одн. *рѡдиѣиѣ* иза акутског акцента слог остаје без дуљења. Према томе би се ова квантитативна померања у целини могла посматрати као *циркумфлекснодуљење*, које се касније ширило и на неке речи са акцентом акутског порекла.⁷

⁷ Црногорски говори (а и неки србијански), с јасно засведоченим постакутским дужинама, вероватно пре сведоче о чувању старе дужине у *гѡзѣиѣ*, *борѡвѣиѣ*, *бѡбѣиѣ*, *гѡвѡсѣиѣ*, *голѡбѡсѣиѣ*, *гѡшѡвѣ*, *кѡћѡм(а)* — него о развијању нове (у овом другом случају дужина би се очекивала и у *брѡшѡвѣ*, *рѡдиѣиѣ* итд.). У сваком случају, ове дужине не могу се свести на прост утицај циркумфлексних типова, јер у *бѡбѣиѣ*, *гѡзѣиѣ*, *кѡћѡм(а)* и нема подударности која би омогућавала наслањање на циркумфлекс. Разлика у ж. роду *бѡбѣиѣ*-*бѡбина*: *гѡвѡсѣиѣ*-*гѡвѡсѣиѣ* лако се објашњава ако претпоставимо да се иза ст. акута дужина држала само у затвореном слогу, а иза циркумфлексних акцената и у отвореном. Како код *-ин* имамо “ само акутског порекла, однос *бѡбѣиѣ*: *бѡбина* је управо оно што очекујемо; код *-ав* и *-асѣи* имамо подударање акутског и циркумфлексног типа, па би старији однос био у акутском типу *гѡшѡвѣ*: *гѡшава* (као *бѡбин*), а у циркумфлексном *кѡвѡвѣ*: *кѡвава* (као **кѡвѡл-кѡвѡла*).

— скраћивао се вокал иза којег је настало *о* од *л* на крају слога: *дѡо, бѡо, дѡо, кѡвао* и сл. (од *дѡл, кѡвѡл* итд.);

— било је дијалекатског скраћивања у непосредном додиру два вокала насталом услед губљења *х*, што је донекле оставило трага и у Вуковом и Даничићевом систему, иако је *х* обновљено (таквога је порекла краткоћа у *ѡрѡх, сѡрѡх, смѡх, дѡховнѡк* и сл.); сличнога је смисла изостанак аналогичког дуљења у презенту на *-јем* (*чујем, бијем* и сл.), што је широко распрострањено у штокавским говорима, а није било страни ни Вуковом прозодијском систему⁸;

— у штокавским говорима широко је распрострањена тежња ка избегавању суседних дужина (нпр. *ѡрѡсем* уместо *ѡрѡсѡм, зѡвој* ум. *зѡвѡј, нѡсѡе* ум. *нѡсѡе*), а у Вуковом систему била је од извесног значаја у усмеравању одабирања варијаната при неким морфолошким уједначавањима (*зѡхлѡђе* ум. *зѡхлѡђе* и сл.) или је и директно долазила до изражаја у отпору развијању нових дужина (*зѡчѡе, нѡручѡе* итд., уп. и појаве које смо поменули говорећи о сонантском дуљењу).

Тежња скраћивању ненаглашених дужина у разним позицијама широко је захватила многе штокавске говоре, нарочито на територији Србије. Скраћивање јаче долази до изражаја у крајњем слогу него у унутрашњем, јаче иза силазног акцента него иза узлазног, најзад — јаче иза дугих него иза кратких акцената, такође иза ненаглашене дужине. На широкој територији, међутим, начелно се чува Вуков и Даничићев систем, без ових скраћивања.

Различита померања и колебања у квантитету долазила су и због укрштања различитих наслеђених модела, нарочито у творби речи. Једно од најупадљивијих таквих колебања запажа се у квантитету префикса код сложеница и изведеница с префиксом. Изгледа да се дужина континуирано чувала у овим позицијама:

— код именица типа *зѡлог, зѡнос, зѡлога* (такође и *зѡпрека* и сл.);

— код односних придева изведених од тих именица (*зѡложнѡй, зѡдружнѡй, зѡводскѡй* итд.), само што је овде тешко разликовати колико је то стварни фонетски континуитет, а колико генерализовано подешавање према основној речи;

— код изведеница на *-је*: *зѡчѡе, нѡсѡе* итд.

Код именица типа *зѡмѡшѡк, нѡвиѡк, зѡзубиѡца, нѡврѡика* итд. основни модел по свој прилици представљају варијанте са скраћеним префиксом. Долази, међутим, до аналогичког продирања дужине и у оваква образовања, јер постоје битни додири с претходним типовима:

⁸ В. у Вуковом предговору II издању „Српског рјечника“.

утицај синонима или утицај основне речи на деминутив (*завџ* → *завојац*, *задева* → *задевица* итд.), утицај посредничког придева (*намеи* → *намеини* → *намеиник*, *нарез* → *нарезни* → *нарезница* итд.) и друге узајамности, услед чега у овим типовима имамо практично генерализовани дублетизам.

Наравно, овде је реч о префиксима с прасл. дужином, а код изворно кратких (*до-*, *из-*, *йо-*, *йро-*, *йод-*, а и *у-* се начелно тако понаша, упркос двојству порекла) краткоћа се одржава углавном доследно, мада има и појединачних одступања (*дбмеи* уместо *ддмеи* и сл.).⁹ Континуитет дужине не одржава се једнако ни код свих префикса с прасл. дугим вокалом (слабије нпр. код *йред-* и *над-* него код *за-*, *на-*, *раз-*).

Развој и односи акценатских њијова именица

Померања у акценатским типовима и односима акцената у парадигми имају двојаке узроке:

— упрошћавање система акцената, чиме су се створиле нове додирне тачке међу појединим типовима и услови за различита уједначавања;

— морфолошке промене — првенствено изједначавање двојине и множине и свођење пет морфолошких типова м. рода (основе на *-о*, *-и*, *-і*, *-а* и на сугласник) на два, или свођење четири типа ж. рода (основе на *-а*, *-і*, *-ѳ* и на сугласник) на два.

Како смо поменули, фонетско упрошћавање система акцената ствара нове додире међу појединим типовима и доводи до поремећаја у њиховом односу. Међутим, новоштокавско повлачење акцената није доводило до нарушавања односа између појединих типова, јер је повучени акценат био посебне, узлазне природе; може се чак рећи да је претварање двоакценатског система у четвороакценатски доприносило чувању старих односа и дистинкција. Иако се нпр. акценат повлачио са наставка на основу, ипак се старе окситоне нису изједначиле с баритонама, *жѣна* и *кућа* остају и даље два битно различита типа. Зато се и данас новоштокавски типови са узлазним акцентом на слогу испред наставка обично називају окситонама, и уопште — кад се говори о месту акцената у штокавском у вези с развитком акцентуације — под-

⁹ Префикс *са-*, међутим, систематски прилази дугим префиксима (*сасѣав*, *савѣи*, *сѣбор*, *сѣзѣв* итд.). У ствари је овде губљењем полугласника прекинут фонетски континуитет (*сѣборъ* > *збор*), а морфолошки обновљени префикс *са-* прилагођава се продуктивнијем моделу, с дугим префиксом.

разумева се оно место на које указују старији штокавски говори (или млађи кад се реконструише старији акценат у облицима са узлазним акцентом).

У односима савремених именичких акценатских типова укрштају се разне линије. Исти акценатски тип ступа у различите системе — зависно од морфолошких карактеристика речи (врста, тип флексије, број слогова, суфикс и уопште структура) и од њеног наслеђеног акцента.

С једне стране, јасно је да поједине акценатске категорије и подударности прекорачују границе морфолошких врста. Уп. нпр.:

јѣзик кѡриѣо ливада
јѣзѣкѧ кѡриѣѧ лѣвѧдѧ

или:

оѣѧѧѧ весѧлѧ сесѣѧѧѧ
кѡнѧѧѧ рѣбѧрѧ сѣсѣѧѧѧ (дијал.)

С друге стране, однос акцената у парадигми, продуктивност и узајамне везе акценатских типова, као и низ посебних појава — остају у највећој мери везани за поједине врсте промене. У оквиру сваке врсте битан значај има број слогова; нарочито једносложне основе изискују одвојен третман, јер се ту најпотпуније диференцирају класични акценатски типови и најбоље чувају трагови старине. У вишесложним образовањима од битног је значаја тип творбе, његова продуктивност и однос према основној речи.

Н а п о м е н а . У овом погледу дошло је до врло сложених и бројних померања у распореду акценатских типова изведеница. Испитивања у неколико последњих деценија бацила су доста светлости на те процесе (Хартман, Станг, Дибо и др.), а егзактности утврђивања појединих појава и односа нарочито ће допринети обрада староруског акценатског материјала коју је извршио руски акцентолог В. В. Колесов (уп. Именная акцентуация в древнерусском языке. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Ленинград 1969; в. тамо и податке о старијим истраживањима ових појава).

Начелно се за српскохрватски језик може говорити о преради старе трихотомије типова изведеница у дихотомију. Да се тројство основних типова одражавало и на изведенице, сведочи — како показује Колесов — и староруски материјал:

а. изведенице од баритона: *дѡлгоѣѧ ѣрѧвоѣѧ чѣсѣѧѧѧ, ѣсѣѧѧѧ ѣрѧвина ѣѣѧѧѧѧ, лѣѣѧѧѧѧ мѣрѧѧѧѧ хлѣбѧѧѧѧ*;

б. изведенице од окситона: *бодрѡта добрѡта красѡта мокрѡта острѡта, злѡба утрѡба, зеленѡна седѡна, двѣрникъ* (од *дверѣникъ) *кљѡчникъ кѡнникъ плѡтникъ*;

с. изведенице од хетеротона: *глухѡта нагѡта пустѡта слепѡта срамѡта, худѡба, глѡбина кривѡна ширѡна, блудникъ-блудникѡ золотникъ-золотникѡ ручникъ-ручникѡ*.

Међутим, изведенице са „акутованим“ дугим вокалом у суфиксу показују двојни распоред:

а. изведенице од баритона: *гадина дѣдина маслина, курица маслица, перунице лајнице*;

б-с. изведенице од окситона и хетеротона: *вербина конина скотина — година долина дружина, вервица кралица круница — водница головица дубица, дворнице изрице путнице судице — гнојнице годице городице*.

Иако у шток. материјалу има појава које се не уклапају у ову схему (склоност инцијалном акценту код неких суфикса: *младѡсѡи лѡдѡсѡи, гѡдина, гнѡјѡише грдѡише* и сл.), ипак се показани односи могу узети и као полазна основа штокавског акценатског развоја у неким битним моделима, па се треба надати да ће се развој акцента у појединим творбеним типовима моћи егзактније анализирати кад се објави Колесовљева монографија.

1. *Именице м. рода на сугласник*. Сви морфолошки типови који су се овде затекли — основе *-о*, *-и*, *-ѡ* и консонантске основе — утицали су и на акценатски развој.

Карактеристично је за једносложне основе да три класична типа и даље чувају јасну разлику, уз мало међусобне флукуације. Како се код окситона и хетеротона такође добро одржава разлика у квантитету, то значи да овде имамо пет основних типова. Међутим, код ових именица среће се још доста разлика и колебања, нарочито у множини, што је разумљиво с обзиром на хетерогено порекло: овде су се слиле старе *о*-основе мушког, а изгледа делом и средњег рода, затим знатан број некадашњих основа на *-ѡ* и на *-и*; ове последње су извршиле знатан и морфолошки и акценатски утицај на односе код једносложних именица м. рода.

Код једносложних основа које у N. sg. имају непостојано *а* (типови под 1.2 у приложеној систематици) помични (хетеротонијски) тип доста је слабо засведочен (сем типа *бадаљ* само трагови). Тип *бадаљ*, истина, има прилично примера, али они већином и нису припадали овом

1.	Именице м. рода на сугласник		I
1.1.	Једносложне основе		1
1.11.	бѣк-бѣка	A	
1.12.	рѣб-рѣба	B	
1.13.	сѣн-сѣна	C	
1.14.	рѣд-рѣда (прѣх, крѣј)	D	
1.15.	рѣк-рѣка	E	
1.2.	Једносложне основе с нейосѣјаним а		2
1.21.	(Бивше оксѣјоне :)	A	
1°	врѣбац-врѣпца	a	
2°	кѣбац-кѣпца	b	
3°	лѣвац-лѣвца	c	
1.22.	бѣдаљ-бѣдља (тѣтањ)	B	
1.23.	(Барѣјоне :)	C	
1°	вѣтар-вѣтра (нѣкат)	a	
2°	клѣнац-клѣнца	b	
1.3.	Вишесложне основе		3
1.31.	(Бивше оксѣјоне :)	A	
1°	јѣнѣк-јѣнѣка, весѣљѣк	a	
2°	жѣвѣт-жѣвѣта	b	
3°	гарѣв-гарѣва (жѣлѣ -ѣа), нерѣдѣв	c	
4°	(са нейосѣј. а :)	d	
(1)	добѣтак-добѣтка, чудѣтѣвѣрац	α	
(2)	кѣдѣтац-кѣдѣца, порѣбѣрац -ѣрца	β	
(3)	синѣвац-синѣвца, порѣбѣрац -ѣрца	γ	
1.32.	(Прѣјоне са " :)	B	
1°	нѣнѣк-нѣнѣка, гѣлѣб, јѣбѣчѣр	a	
2°	брѣтиѣ-брѣтиѣа (ѣток), лѣсѣчиѣ	b	
3°	дѣвѣр-дѣвѣра, кѣкѣт, блѣгѣслѣв	c	
4°	(са нейосѣј. а :)	d	
(1)	прѣтѣсак-прѣтѣска, пѣдѣпѣрањ	α	
(2)	Јѣстрѣбац-Јѣстрѣпца, прѣдѣгѣман	β	
(3)	крѣставац-крѣстѣвца, зѣраванац	γ	
1.33.	(Осѣјале барѣјоне :)	C	
1°	(Са сѣј. акѣенѣом на доминанѣи :)	a	
(1)	пѣток-пѣтока; пѣвѣј-пѣвоја	α	
(2)	нѣрод-нѣрода; зѣвѣј-зѣвоја	β	
(3)	домѣнѣн, нѣнѣсит, безѣбрѣзлѣк итд.	γ	
(4)	(са нейосѣј. а :)	δ	
(a)	ѣштѣпак-ѣштѣпка, домѣродац	1	
(b)	ѣздѣнак-ѣздѣнка, пѣнѣглавац	2	
(c)	нѣврѣтак-нѣврѣтка	3	
(d)	нѣставак-нѣстѣвка, капѣтѣновац	4	
2°	(Са ѣ на ѣрѣми или са сѣј. акѣенѣом на унѣѣѣрѣшѣм слогу, ѣј. ѣрѣосѣјале варѣјанѣе барѣјоне : вѣковац, бѣновѣн, нѣкѣван, бѣ- бовѣн, барѣјачѣн, ѣлѣјбѣг, нѣстѣјнѣк итд.)	b	

Систематски преглед типова именица м. рода на сугласник

морфолошком моделу, него је непостојано а овде пореклом од секундарног полугласника; тако у *врѣсак*, *йѣсак*, *йѣусак*, *йѣресак* и сл. немамо суфикс *-ак*, него је *к* део основе. Међу овим речима постоје и неке са прасл. кратким вокалом (*мѣзак*, *дрѣзак*), где је дужина истог порекла као и у *дѣм*, *рѣд* (*тѣдѣг* → *тѣдѣгѣ*). Код типа *баѣаљ* практично су елиминисани финални акценти (својствени помичном типу), тако да се овај тип претвара у својеврсну варијанту баритона, иако лексичка структура несумњиво сведочи о хетеротонијском пореклу (има, међутим, и извештан број ономотопеја, где би акценат могао бити и емфатичног порекла: *шѣушањ*, *шѣушањ*, *бѣубањ*).

Ван овога, кад непостојано *a* потиче од примарног полугласника, очекивани хетеротонијски акценат једва је засведочен (*ндѡаи-ндѡиѡа*, L. sg. *ндѡиу*), али појаве као *чвѡркови-чворкѡѡ* (: *чворак*) или *кобѡѡѡ* / *кѡѡѡѡ* можда сведоче да је овде било прелажења из хетеротона у окситоне (повлачење акцента у G. pl., што видимо у *кѡѡѡѡ*, својствено је ст. окситонама, док је апсолутна окситонија, као *кобѡѡѡ*, карактеристичнија за хетеротоне).

У типу *вѣшар*, тј. код једносложних баритона проширених непостојаним *а*, структура се прилично разликује од одговарајућих једносложних речи (типа *рѣк*). Наиме, овде већи удео имају речи које нису имале стари акут; ту пре свега падају у очи сложенице с префиксом *с-* (*смѣшак*, *збѣјак*) — историјски исте структуре као и *идѣодак*, *идѣодац* и сл. — поред појединих примера хетеротонијског порекла (*идѣкай*, *мѣзак*, *вѣсак*, *можѣда* и *дѣнак*, *сѣнак* и сл.).

Најзначајнија промена код вишесложних основа — и уједно најбитније нарушавање граница класичних типова уопште у оквиру именица м. рода на сугласник — јесте подударање баритона које су имале акценат на прими (*кѣмѣн*, *јѣсирѣб* итд. од *кѣту* и сл.) са хетеротонама (*кѣкѣи*, *гѣлѣб*, *бѣдѣслѣв* итд.). Присуство старих хетеротона у овом типу огледа се у финалном акценту у L. sg., такође и у множини (заправо у G. pl.): *ѣоглѣду*, *голѣбѣѣ* итд. (уп. и Даничићево *голѣбѣѣѣма*). Занимљива је међузависност облика и акцента о којој сведочи овај тип. Наиме, проширена множина (са уметком *ѣѣѣѣ*) код вишесложних основа практично се ограничава на овај тип (прототоне са “). То ће бити у вези с чињеницом да је уметак пореклом из и-основа, где упадљиво доминирају хетеротоне; то би значило да се уметак најлакше ширио на основе истог акценатског типа, са чим је у складу чињеница да се и код једносложних основа ширењу уметка јаче опиру баритоне (уп. *кѣѣѣѣ*/*кѣѣѣѣѣѣ*, *рѣѣѣѣ*/*рѣѣѣѣѣѣ* и сл.).

У Вуковом и Даничићевом материјалу, а и иначе у шток. говорима, запажа се у оквиру именица м. рода на сугласник низ посебних појава и колебања. Поменућемо неке од њих.

— *вѣр-вѣра-вѣрови*. Овај Вуков усамљени пример представља у црногорским говорима генерални образац, и није га довољно објаснити простим механичким повлачењем модела *вѣрови* (*вѣрѣви*) пред моделом *гѣрѣви*. При ширењу уметка из и-основа могло се заправо догађати двоје: или да се он прими заједно с карактеристичним акценатским ликом (модел *сѣнови* потпуно се преноси на *вѣрови*, дијал. *бѣкови* итд. — уместо ранијег *бѣѣ*), или да се прими само уметак, уз задржавање карактеристичног акцента основе: *бѣѣ* (*бѣѣ*) → *бѣкови* (*бѣѣви*). Видели смо уосталом малопре да је постојала несумњива зависност ширења уметка од акценатског типа.

— *дѣвр-дѣбра, сѣѣг-сѣѣга*, сл. и код *нож, љањ, гром*. Дужина у N. sg. (или и проширена на зависне падеже) несагласна је са окситонијом о којој сведоче зависни падежи. Ово (а и неке појаве изван шток. дијалекта) као да упућује на закључак да се у прасл. у м. роду био формирао и један међутип, где је N. sg. имао силазни акценат (својствен хетеротонама), док је у зависним падежима акценат био на крају.¹⁰

У *вѣ-вѣла, сѣѣ-сѣѣла* само привидно имамо исту појаву, јер је одступање од типа *рѣѣ-рѣѣ* само последица вокализације *л* и контракције која јој је уследила (*вѣ* од *вѣлѣ*). У *врѣх-врѣха* краткоћа мора бити секундарна (последица хијата добивеног испадањем *х*), а реч изворно припада типу *бѣѣ-бѣѣ*. Вуково дублетско *бѣѣ-бѣѣ* можда је у вези са синонимом *бѣѣ* (од **бѣѣѣ*). — Према свему је међутип са *˘* у N. sg. и *˘* у зависним падежима веома хетерогеног састава и невелике стабилности.

— *вѣлови-вѣлѣѣ, ѣѣѣѣѣ-ѣѣѣѣѣ*. Однос је као *ѣѣѣѣѣ-ѣѣѣѣѣ* и биће директно продужење стања код прасл. кратких окситона на *-и*.¹¹ У ствари би акценат *рѣѣѣѣѣ* изискивао објашњење; може се помишљати да је само ширење уметка *-ов-*, нарушавајући континуитет преузимања, олакшало колоналну генерализацију акцента о којој сведочи тип *рѣѣѣѣѣ-рѣѣѣѣѣ* итд.

— *ѣѣѣѣѣ-ѣѣѣѣѣ* (по ВД, тако и *мах, мех, смех, сѣѣѣѣѣ*). Ово су по пореклу дуге хетеротоне, које се тако и одржавају у неким (нпр. црногорским) говорима, док је у говорима јаче захваћеним губљењем *х*

¹⁰ Претпоставка В. М. Илића-Свитића (Именная акцентуация в балтийском и славянском. Судьба акцентуационных парадигм. Москва 1963); уп ЈФ XXVII, 241.

¹¹ У црногорским говорима тај однос је генерализован на цео тип *рѣѣѣѣѣ*.

долазило у хијату до скраћивања, које се преносило и у N. sg. (*ŭrǫx*). Обнављање *x* у стандардном језику није дакле елиминисало и прозо-дијске последице губљења овога гласа у говорима на којима се базира стандардни језик.

— *крај-крѣја*, *дѡ краја*. Овакво преношење акцента на прокли-тику (као код баритона) и прасл. дужина упућују да ова реч по пореклу не припада типу *рѡд-рѡда*, и да у номинативу немамо циркумфлексно дуљење, него сонантско дуљење пред крајњим *-j* (о чему смо говорили у уводном делу).

— L. sg. *врѣгу*: *граду*, *бѡгу*: *дѡму*. По Даничићу непромењен акценат остаје код речи које значе живе појмове. Не би се рекло да објашњење треба тражити у каквој старој типолошкој разлици, него пре у овим моментима: а) обличко изједначавање шток. D. sg. и L. sg. условљава одређену акценатску узајамност; б) с обзиром на значења датива, у овом облику су много веће фреквенције речи које означавају живо биће, па је акценат датива могао утицати на локатив; с) релативна фреквенција ова два облика за неживе појмове знатно је друкчија (одлучну превагу има локатив), па се овде такав утицај теже могао реализовати.

— *вѡл-вѡла-вѡлови*, *рѡд-рѡда-рѡдови*. Овакво потискивање акцента у множини (код хетеротона) исувише је широко засведочено да би се могло објаснити просто утицајем окситона. Зато извор ове појаве треба тражити у оквиру самог хетеротонијског типа — било међу основама на *-o* или на *-u*.¹²

— *рѡг-рѡга-рѡгови-рогѡвѡ*, тако и *крај*. Ово је примена на кратке основе обрасца који је за дуге хетеротоне нормалан, али је код кратких у материјалу ВД засведочен само као одступање (док смо нормални образац видели у претходном случају). Пада у очи да су обе речи такве семантике која је морала условљавати веома честу употребу двојине (парни појмови), па није искључено да су на одржавање тога акцента утицале прилике у двојини.

— *сѡнѡвѡ/синѡвѡ*, *сѡновима/синѡвима*. Рекло би се да је у овом типу и за основе на *-ѡ* и за оне на *-и* био карактеристичан финални акценат (*gordǫ*, *synovǫ*); ако би се претпоставило да се полугласник захваљујући том акценту одупирао слабљењу, тек бисмо тим имали јасно објашњење шток. наставка *-а* у овом облику. Порекло иницијалног акцента могло би се тражити у двојини (у нар. говорима забележен је акценат *рѡгѡ*). У дативу би стање могло бити обрнуто (*sъnъmъ*, *gъrdomъ*: *synъmъ*, *gъrdomъ*).

¹² В. М. Илић-Свитић (о. с.) је овај модел сматрао својственим *и*-основама, али акценат *сѡнови* исувише је добро засведочен да би се могао сматрати секундарним.

имали консонантске основе, а у једнини секундарни суфикс и *о*-промену. Са више сигурности могу се утврдити акценатски односи у множини, која је овде (с обзиром на природу значења) у ствари централни облик. Изгледа да Вуков материјал указује на зависност акцента ових изведеница од типа основне речи: а) према окситонама у основи: *двдрани*, *сдљани*; б) према хетеротонама: *грађани* (биће тако и *идљани*); с) према баритонама: *мдшијани* (можда са секундарном дужином), где би " био пореклом од старог акута. У шток. и у једнини имамо исти акценат (само без дужине), али то не мора бити старо стање (уп. шток. *домашин*, рус. *гражданин* и сл.). Сличне разлике могло је бити и у *йријашељ*, где је у множини био хетеротонијски тип (*йријашељи-йријашеља*, слично као *сйнови-синова*), а у једнини није морало бити тако.

2. *Остале о-основе*. Код основа на *-о* (и *-јо*) средњег рода (с којима данас иду и мушки хипокористици и имена истог облика) слабије се чува граница класичних типова него у м. роду, јер је овде дошло до подударења хетеротона и баритона и код једносложних основа, при томе и код дугих и код кратких.

2.	Остале о-основе (остале именице I врсте)	II
2.1.	Једносложне основе	1
2.11.	лице, зејо	A
2.12.	село	B
2.13.	пиво, прђе, пѣрје, зрђе	C
2.14.	поље, јато	D
2.2.	Вишесложне основе	2
2.21.	(Бивше окситоне:)	A
1°	начело, уверење	a
2°	вретено, сведочанство	b
2.22.	(Протитоне, са "):	B
1°	језеро, видело, апостолство	a
2°	пећиво, кућийште, зјравље	b
2.23.	(Остале баритоне: колено, зачеље, ништавило, безакоње, рудничйште, разбојйште, воденичйште итд.)	C

Преглед типова осталих о-основа

У једносложне основе данас се стичу како старе једносложне основе (*село*, *јашо* итд.), тако и оне које су као други слог имале полугласник, које дакле одговарају именицама м. рода с непостојаним а (*йисац*: *йисмо* итд.). То утиче на акценатску слику у два правца: сразмера окситона и хетеротона мења се у корист првих (као ни у м. роду, ни овде хетеротоне немају знатнијег удела код основа с полугласником),

користична окситонија неће бити прасловенског порекла; да ли је у основи овога утицај афективног значења на наглашавање или алоглотски утицај (балканског супстрата) — тешко је рећи.

3. *Именице на -а*. Иако је у старијој перспективи паралелизам тројног система типова између *а*-основа и *о*-основа м. и ср. рода био практично потпуно доследан, ипак је дошло до битно различите ситуације зато што је код хетеротонијских *о*-основа централни облик парадигме (N. sg.) имао иницијални акценат, а код *а*-основа финални (*сѣн*: L. sg. *сѣну* одн. *сѣнѹ*, *мѣсо*: N. pl. *мѣса* одн. *мѣсѹ* — али *глѣву*: *глѣва* одн. *глѣвѹ*). Наиме, подударане N. sg. код окситона и хетеротона на *-а* учинило је да се разлика ова два типа овде знатно слабије чува него код *о*-основа. Зато ћемо ова два типа разматрати заједно.

3.	<i>Именице на -а (III врста)</i>	III
3.1.	<i>Једносложне основе</i>	1
3.11.	глава; слуга; лија	A
3.12.	нога; жена	B
3.13.	жаба, воља	C
3.13.	лађа, мајка	D
3.2.	<i>Вишесложне основе</i>	2
3.21.	помѣтња; одѣва	A
3.22.	срамѹта, величина, барутѹна	B
3.23.	(<i>Баритѹне</i> : коприва, вѣрница, јагода, слѣмчица, дѣвѹјка, брѣѹнка итд.)	C

Преглед типова именица на *-а*

Дуге основе са ст. финалним акцентом у N. sg. разликују начелно три акценатске варијанте:

са силазним акцентом у A. sg. (или и у D. sg.), такође у N. pl. и A. pl.: *глава-гѣву-гѣве*;

с тим акцентом у множини, али не и у једнини: *слуга-слѹгу-слѹге*;

с доследним узлазним акцентом и у једнини и у множини: *лија-лију-лије* (сем што у вокативу долази до силазног акцента, који — међутим — нема диференцијалног значаја за разликовање окситона и хетеротона).

Иако би се на први поглед могло помислити да трећа варијанта представља продужење прасл. окситона, а обе прве да представљају старе хетеротоне (само с неједнако очуваним иницијалним акцентима) пажљивија анализа не потврђује такву расподелу.¹³ За утврђивање

¹³ Уп. код Илића-Свитића, о. с.

старијег стања може помоћи не само упоредна ситуација код именица, него и код глагола који имају исту основу. Тако бедњански (кајкавски) подаци, где се изванредно чува разлика између старе окситоније и хетеротоније, или ситуација код глагола (посматрана на хрв. кајкавском, словеначком, руском, чешком и бугарском материјалу¹⁴), или и једно и друго — потврђују стару хетеротонију за ове Даничићеве примере из прве варијанте: *глава*, *грѣда*, *душа*, *зима*, *ѡѡша*, *рука*, *сѡрана* (такође и за *брада*, *сѡена* — код којих је Даничић у А. sg. констатовао колебање). С друге стране, за Даничићеве примере из друге варијанте *слуга*, *ѡрава*, *срна* упоредни подаци показују прасл. окситонију, а такође и за неке речи код којих Даничић није запазио силазни акценат ни у једнини ни у множини (*хвала*, *брана*, *храна* по оба мерила, а по бедњанским подацима још *бразда*, *шала*, *жеђа*). Начелни закључак био би да је наш језик наследио из прасловенског два типа, при чему силазни акценат у једнини указује на прасл. хетеротонију, док примери у којима се такав акценат ограничава на множину продужавају прасл. окситоне. Трећа варијанта била би својствена с једне стране хипокористицима (па би, као и одговарајућа варијанта м. рода, представљала неку балканску иновацију — уп. горе под 2), а с друге стране неким типовима у којима је испао полугласник (*смѡиња* и сл.). Општи правац превирања ових типова изгледа да је у корист окситоније, тј. узлазних акцената.

Код кратких основа (*нога*, *жѡена*) односи су начелно исти као и у претходном типу, само што овде изостају хипокористици (с друге стране, кратки узлазни акценат има већи број оријентализама: *ѡаѡа* (титула), *ѡаѡа* (новац), *ага* итд.). Овде је, међутим, теже раздвојити старе окситоне од хетеротона. Упоредни подаци о глаголима (типови *рѡсѡиѡи-рѡсѡѡм* одн. *жѡѡниѡиѡи-жѡѡнѡѡм*) потврђују стару окситонију за *жѡена*, а хетеротонију за *рѡса*, *међа*, *глоба*, *зѡра*; основано је у хетеротоне убројити још нпр. *нога*, *вода*, *гора*. Бедњански и Даничићеве подаци међусобно су доста противуречни, а има доста неслагања и између појединих штокавских говора. Изгледа да се слабо одржавао типолошки континуитет код речи које су у основи имале полугласник (*буха*, *снаха*, *суза*, *даска*, *игла*).¹⁵

Кратке баритоне које потичу од старих двосложних речи представљају непосредно продужење основног прасл. баритонијског типа, са старим акутом: *крѡѡа* (од **kǫrva* — рус. *корѡѡа*, чеш. *kráѡа*, снч. *kráѡа*, бедњ. *krăѡа* итд.), *риба*, *жаба*, *књига*, *кућа*, *рана* и др. Малобројније

¹⁴ В. ЈФ XXVI, 265. и 283.

¹⁵ В. ЈФ XXVII, 241.

нијским хипокористичима (*лија* и сл.), али примери са краткоћом (*ру-дица* „мека вуна“, *шуйљица* у дијал. „шупљина“) пре упућују на аналогiju са *висина*, *шуйљина* и сл. — тј. да је у хетеротонијском типу било финалног акцента и кад је суфиксни вокал био изворно дуг.

4. *Именице ж. рода на сугласник (i-основе)*. Заједно с јасним морфолошким паралелизмом основа тематизованих високим кратким вокалима (тј. основа на *и* и на *i*) постојала је у одговарајућим типовима и акценатска подударност, идентичност акценатске кривуље у парадигми (*dōmā: kōst̃, L. sg. domi: kosti, N. pl. dōmov: kōsti, G. sg. domoṽ: kost̃j̃, D. du. dom̃mā: kost̃mā* итд.). У оба морфолошка модела доминирају хетеротоне, при чему се код *i*-основа окситоне уопште нису одржале, иако их је (бар међу *i*-основама м. рода) некад морало бити. Овај паралелизам односи се на једносложне основе; вишесложних код *и*-основа и нема, а код *i*-основа дошло је до знатног морфолошког развоја, јер постоје веома продуктивни творбени типови.

4.	<i>Именице ж. рода на сугласник (i-основе)</i>	IV
4.1.	<i>Једносложне основе</i>	1
4.11.	кап-капи; мисао-мисли	A
4.12.	ноћ-ноћи	B
4.13.	мјед-мједи	C
4.2.	<i>Вишесложне основе</i>	2
4.21.	(<i>Проитонне</i> :)	A
1°	јарад-јаради, погйбао-погйбли, заповѣст	a
2°	кѡкѡш-кѡкоши, мѡлѡст, прѡведнѡст	b
4.22.	(<i>Осѡтале бариѡне</i> : самрт, љѡбав, блѡгѡст, једнѡкѡст, истѡветнѡст итд.)	B

Преглед типова именица ж. рода на сугласник

Код вишесложних основа и овде је дошло до сличног мешања типова као и у м. роду, тј. до подударања хетеротона и баритона код којих је ст. акценат на првом слогу (*кѡкѡш* од *кѡкѡш̃: рѡдѡсѡи* од *rādoš̃t̃* итд.). Отуда колебања типа *младѡсѡи*: *мѡдѡсѡи* (L. sg.), *шѡлѡдма*: *шѡлѡдма* и сл.

— *крѡљу*, *кѡшћу* итд. Дуљење ће овде бити исте природе као у *зѡдѡжѡ* и у другим случајевима испред секвенце *ѡолугласник + j* (у оба случаја запажа се недоследност у дијалектима).

— *лѡдѡсѡи*: *блѡгѡсѡи*, *зѡзѡиѡсѡи*: *једнѡкѡсѡи* итд. Није јасан разлог овог двојства, тј. зашто изведенице од хетеротона имају делом иницијални а делом суфиксни акценат. Начелно би се могло претпостављати

5. *Консонантске основе средњег рода (II врста)*. Овде постоје знатне тешкоће за егзактнију реконструкцију система типова. Пре свега, дефективност (одсуство множине) *t*-основа чини да изостаје основни контраст у коме се огледају различити типови ср. рода: однос јединице и множине, типолошки пресудан не само овде него и код *o*-основа истог грам. рода (тако pl. tantum *вра́џа*, *кле́џиџа*, *у́сџа* остају неизјашњена између типова *ли́џе* и *џи́во*). Код *s*-основа имамо обрнут случај: чувају се облици множине (*џи́лџа*, *небџа*), али једнина прилази *o*-основама. Најзад, *n*-основе су исувише малобројне и исувише облички подударне да би могле чувати старе разлике, па долази до генерализације акцента у оквиру њих.

5.	<i>Сугласничке основе ср. рода (II врста)</i>	V
5.1.	<i>Двосложне основе</i>	1
5.11.	(Са сљ. акценџом на суфиксу :)	A
1°	звонце-звонцета	a
2°	теле-телета	b
3°	дете-детета	c
5.12.	(Хетеројоне, дуге :)	B
1°	време-времена	a
2°	прасе-прасета	b
5.13.	ја̀ре-ја̀рета; њме-њмена (пл. имене)	C
5.14.	ча̀вче-ча̀вчета	D
5.2.	<i>Вишесложне основе</i>	2
5.21.	(Са сљ. акценџом на суфиксу :)	A
1°	живи́нче-живи́нчета	a
2°	сиро́че-сиро́чета	b
3°	челя́де-челя́дета	c
5.22.	(Пројојоне :)	B
1°	грађа́нче-грађа́нчета	a
2°	ја̀гњешце-ја̀гњешцета	b
3°	ко̀пи́ле-ко̀пи́лета	c
5.23.	(Оси́але баријоне : самоуче, де́вдо́че, Са̀раје́вче, Са̀раје́вче, Ба́ч- ва́нче итд.)	C

¹⁶ О начелним могућностима таквих померања в. ЈФ XXVII, 251.

Отуда се акценатски модели дају идентификовати више начелно него по лексичкој структури. Хетеротоне у једнини карактеришу примери *ѿме-ѿмена*, *ѿрѧсе-ѿрѧсеѿа* и усамљени пример *врѧме-врѧмена* — а у множини *имѧна*, *небѧса*, *врѧмена*; за баритонију би било типично у једнини *јѧре-јѧреѿа*, *брѧме-брѧмена* — а у множини једва засведочено *ћѧбеѿа* и дијал. *брѧмена* и сл. Речи типа *дѧѿме-дѧѿмеѿа* и *ѿѧде-ѿѧдеѿа* и нису праве окситоне (па више одговарају у м. роду типу *ѿѧѿок* него типу *рѧб*, јер ст. акценат није на наставку него на крајњем слогу основе), али имају с њима типолошке сродности; у множини ће за њих бити типично једва засведочено *ћѧлеѿа-ћѧлеѿѿа*.

Разлика у квантитету у *дѧѿме*: *дѧѿмеѿа* или *чељѧде*: *чељѧдеѿа* биће старог порекла, док дужина у *зѧѧцеѿа* представља последицу сонантског дуљења. Међутим, и у овом другом случају постоје знатна превирања (*жумѧнце* и *жумѧнѧце*, *живѧнѧчеѿа* и *живѧнѧчеѿа* итд.).

Тип *чѧвче-чѧвчеѿа* (тако и *дрѧце*, *ѿловче* и сл.) стоји према *јѧре-јѧреѿа* у истом односу као тип *мѧјка*, *лѧђа* према *жѧба*, тј. представља варијанту са дуљењем старог акута или неоакутских акцената.

Акценатски ѿиѿови ѿридева

У Даничићевом акценатском материјалу класични типови знатно слабије чувају аутономију и старе односе него код именица, а подаци из дијалеката увећавају шароликост и пружају слику интензивног превирања. Придевски акценат и посебно сам разматрао¹⁷, предлагајући да се за номиналне облике (неодређени вид) претпостави стање аналогно именичким *о*-основама м. и ср. рода и *а*-основама, а за сложену форму акценатске промене какве имамо нпр. у N. pl. именица ср. рода (с тим што се код баритона јавља и неоциркумфлекс). Сагласно томе, старији основи новоштокавског придевског акцента огледали би се у овој схеми:

окситоне: *хрѧбар* (од *horbr̩*) *хрѧбра* *хрѧбро*: *хрѧбрѿ*

ѧѧбар (од *dobr̩*) *ѧѧбра* *ѧѧбро*: *ѧѧбрѿ*

хетерот.: *сѧѧѿ* *сѧѧѿа* *сѧѧѿо*: *сѧѧѿѿ*/*сѧѧѿѿ*

бѧс *бѧса* *бѧсо*: *бѧсѿ*/*бѧсѿ*

баригоне: *здрѧв* *здрѧва* *здрѧво*: *здрѧвѿ*/*здрѧвѿ*

¹⁷ Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Н. Сад 1969. Предложена реконструкција прасловенских односа доста је блиска Белићевој и још ближа Станговој, али је претпостављен начелно друкчији развој.

— или код вишесложних основа:

окситоне: *држсѣћ држсѣћа држсѣће: држсѣћѣ*

зѣлен зѣлена зѣлено: зѣленѣ

хетерот.: *вѣден водѣна вѣдено: водѣнѣ/водѣнѣ*

баритоне: *жѣлав жѣлава жѣлаво: жѣлавѣ*

гѣшов гѣшова гѣшово: гѣшовѣ

Како се види, има доста додирних тачака међу разним типовима, које су морале довести до различитих померања. У Даничићевом материјалу огледају се у првом реду ова:

а) Код једносложних основа изједначују се дуге окситоне и хетеротоне, и то начелно у корист окситона.

б) Изједначују се једносложне кратке окситоне (*нѣв, сѣдр, шѣрѣм* и сл., тј. речи које су припадале типу *дѣбар-дѣбра-дѣбро*) са баритонама (*зѣрѣв, сѣѣ* итд.). Код Даничића ово се у простој форми спроводи у корист баритона, а у сложену се потискује неоциркумфлекс и генерализује се тип *нѣвѣ, дѣбрѣ*. У Правописном речнику 1960. године, међутим, дат је (као дублетни) и финални акценат у женском (тј. и средњем) роду: *чѣсѣ, чѣсѣа и чѣсѣа* итд.; то у ствари значи уопштавање акцента који је био карактеристичан за старе кратке окситоне, што је доста заступљено у народним говорима.

с) Слична појава запажа се и код придева код којих имамо непостојано *а* у N. sg. masc. Овде, међутим, треба претпоставити три прототипа: *ѣѣдѣнѣ-ѣѣдѣна-ѣѣдѣно* (као *жѣлав* у горњем прегледу), *рѣдѣнѣ-рѣдѣна-рѣдѣно* (као *вѣден*) и *ѣстрѣ-ѣстра-ѣстрѣ* (где у м. роду имамо рецесију акцента с крајњег полугласника, као у *дѣбар* или *рѣб*, а непостојано *а* је секундарног порекла). Уједначавање код Даничића има исти правац као у претходном случају (*чѣдан-чѣдна чѣднѣ*, тако и *родан, ошѣар*), док се у Прав. р. признаје и обрнути правац уопштавања, тј. и у простој (краћој) форми у корист окситона (*чѣдан, чѣдна и чѣдна*).

Како долази до уједначавања и између типова *жѣлав* и *вѣден*, може се рећи да је некадашње стање веома упрошћено.

— *сѣдѣѣ, вѣѣхѣ, рѣѣкѣ, глѣвнѣ, иглѣнѣ* итд. Изгледа да је овакав акценат био својствен хетеротонама, али се код Даничића чува као спорадичан у различитим типовима. Интензивније се одржава само код придева односа; овде долази до лексичког расцепа, диференцирања: *вѣден(ѣ) кромѣир* али *водѣнѣ цѣѣ*, одакле се финални акценат шири и на друге придеве односа са суфиксом *-ени, -ани*, у извесној мери и на *-ји, -ни* и сл. — али појава није генерализована. Дужина вокала

1.	<i>Придеви са оба вида (или само неодр.)</i>	I
1.1.	<i>Једносложне основе</i>	1
1.11.	благ-блага благи (свети)	A
1.13.	здрав-здрава/здрава здрав (здрави); бос-боса	B
1.2.	<i>Једносл. основе йроширене нейосйојаним а</i>	2
1.21.	храбар-храбра храбри	A
1.22.	красан-красна красни	B
1.23.	чудан-чудна/чудна чудни; добар-добра	C
1.3	<i>Вишесложне основе</i>	3
1.31.	држећ-држећа, округао-округла, могућан	A
1.32.	зелен-зелена	B
1.33.	камен, воден; гђазан	C
1.34.	(Остале баријоне: богат, блажен, варничав итд.)	D
2.	<i>Придеви само у сложеној форми</i>	II
2.1.	<i>Једносложне основе</i>	1
2.11.	месни	A
2.12.	брављн	B
2.13.	малн	C
2.14.	мнџн	D
2.2.	<i>Вишесложне основе</i>	2
2.21.	црквџн	A
2.22.	ласичјн, ђавољн	B
2.23.	(Остале баријоне: годишњн, вџџџн итд.)	C

Преглед савремених главнијих типова придева

у основи у *вучјн*, *меснн*, *зубнн* и још неким Даничићевим примерима вероватно ће бар делом бити секундарна (утицај основне речи).

— *бос-боса*. Дужина сведочи о старој хетеротонији (циркумфлексно дуљење, као у *рџ*). Овакав однос имамо још само у *гџ-гџла*, али је вероватно другог порекла, од *гџл-гџла* (ст. окситона).

— *дџбар-дџбра дџбџн*. Овај усамљени пример код Даничића представља траг некад бројнијег типа кратких окситона, којему су припадале речи као *нџв*, *сџџр*, *дџшџр*, *мџкар* (које код Даничића задржавају исти акценат у ж. и ср. роду).

— *бџо-бџла*. У мушком роду дошло је до скраћивања услед вокализације *л*.

— *бџлан-бџна-бџно*. Акценатски однос м. и ж. рода сагласан је с хетеротонама. Код Даничића је ово усамљен случај не само у погледу акценатског контраста, него и у погледу разлике у квантитету (другде се или генерализује сонантска дужина или се она под утицајем м. рода потискује и из осталих облика: *џбилан-џбилна* или *џџилан-џџилна* и сл.).

— *йодмѹкао-йодмѹкла*. Несагласност м. и ж. рода је привидна, јер је непост. а секундарног порекла, тако да је то исти тип као *држѣћ-држѣћа*.

— *жйлава: крѣва, слабачак: гдја́зан*. Вероватно се овде огледа однос баритона (са старим ") према хетеротонама (са старим"). У црногорским говорима на *-ав, -асй, -ин* генерализована је дужина, а код Даничића (одн. Вука) пример *крѣва* остаје усамљен.

Акценајски ийййови глагола

Акценат српскохрватских глагола разматрао сам у ЈФ XXVI, а овде ћемо — потпуности ради — дати схему типова и неколико општих напомена.

Од три класична типа, само баритоне јасно остају у старим гра-ницама; услед сонантског дуљења у овом типу развија се и варијанта с дугим акцентом (*йрѣвдаййи се, йѣмййййи*), а иначе остаје " као про-дужетак прасл. " : *дйћи, гйнуййи, рѣзаййи, глѣдаййи, вйдеййи, гдзйййи, дйййи (нѣ-дйййи), чйййи* итд. Односи друга два типа веома су поремећени, тако да се за практичну класификацију више не може узимати прасл. репартиција.

Разлози овом померању старе границе окситона и хетеротона могу бити вишеструки:

а) Код хетеротона иницијални акценти ограничени су углавном на облике мање фреквенције (пored асигматског аориста, то су неки именски облици — партицип перф. активни II и пасивни — али и овде не у свим облицима). Зато су се лако претварали из обележја лексичких типова у обележје самих тих облика.

б) Дошло је до својеврсне неоакутске рецесије, која — иако је у првом реду својствена ст. окситонама — ствара нове додирне тачке између два дата типа. Наиме, ова појава изгледа да није захватила све окситоне (основе на јат, *желеййи* или сл.), а с друге стране у сложеној форми карактеристична је и за хетеротоне, како сведочи тип *лѣмййи-лѣмй-йѣломйм*.

с) Изгледа да су се старе дужине слабије чувале код хетеротона него код окситона, што је могло довести до тога да стара квалитативна разлика тежи претварању у репартицију по квантитету. Заједно с изједначавањем кратких акцената, то је у штокавском могло имати одлучујућу улогу у мешању ова два типа.

1.	Основе на сугласник у инф.		I
1.01.	(Са сљ. финалним акценџом у љрез.:)	A	
1°	(дуге:)	a	
(1)	вѣсти-вѣзѣм	α	
(2)	грѣсти-грѣзѣм	β	
2°	пѣћи-пѣчѣм	b	
1.02.	(Са љовлачењем акц. у љрез.:)	B	
1°	наћи-наћѣм	a	
2°	мѡћи-мѡжеш	b	
1.03.	јѣсти-јѣдѣм	C	
2.	Основе на ну/не		II
2.01.	(С рецесијом у љрез.:)	A	
1°	мѣнути-мѣнѣм, грѣутнути	a	
2°	тѡнути-тѡнѣм, јаукнути	b	
2.02	гѣнути-гѣнѣм, лабрцнути	B	
3.	Глаголи на -ати (3. pl. praes. -у)		III
3.1.	Основе на а/е		1
3.11.	(Са сљ. финалним акц. у љрез.:)	A	
1°	давати-дајѣм	a	
2°	рѣвати-рѣвѣм	b	
3.12.	(С рецесијом у љрез.:)	B	
1°	пѣсати-пѣшѣм	a	
2°	ѣскати-ѣшѣм	b	
3.13.	дѣзати-дѣжѣм, ѣмирати, свѣдбовати итд.	c	
3.2.	Основе на а/а		2
3.21.	мѡтати-мѡтам, грѣбѣнати	A	
3.22.	(С рецесијом у љрез.:)	B	
1°	пѣтати-пѣтам, венчавати	a	
2°	ѣграти-ѣгрѣм	b	
3.23.	чѣкати-чѣкам, ѣжинати, вѣчерати, правдати	C	
3.3.	описѣвати-описујѣм		3
4.	Глаголи на -им		IV
4.1.	Основе са сљ. јайѣ у инф.		1
4.11.	(Са сљ. финалним акц. у љрез.:)	A	
1°	јѣчати-јѣчѣм, жѣвети (и: жѣдити)	a	
2°	држати-држѣм, жѣлети (и: тѣтѣити)	b	
4.12.	вѡлети-вѡлѣм	B	
4.13.	вѣдети-вѣдѣм	C	
4.2.	Основе на и/и		2
4.21.	лѡмити-лѡмѣм, пѡломѣм	A	
4.22.	(С рецесијом у љросѣом љрез.:)	B	
1°	рѣдити-рѣдѣм, крѣварити	a	
2°	нѡсити-нѡсѣм	b	
4.23.	гѣзити-гѣзѣм, гѣравити, бѡравити, пѣмтити	C	

5.	<i>Једносложне вокалске основе</i>	V
5.1.	<i>Сл. основе на сонант у инф. (и: -сути)</i>	1
5.11.	мрѣти-мрѣм	A
5.12.	дѹти на-дмѣм	B
5.2.	<i>Остале</i>	2
5.21.	лѣйти-лѣјѣм лѣла, дѣти-дѣм дѣла	A
5.22.	шѣйти-шѣјѣм шѣла, чѣти, знѣти, врѣти ишѣд.	B

Преглед глаголских типова

Према томе, поред очуваних иницијалних акцената у аористу и глаг. придевима и упоредних података, и скраћивање прасл. дужине може се у штокавском материјалу узимати као индиција некадашње хетеротоније: *губиѣи, ўчиѣи, ѣусѣиѣи, смејати се, држати, ѣрчати, чѣиѣи*. С друге стране, кад је долазило до поновног генерализовања дужине, долазило је код појединих старих хетеротона и до утапања у тип који продужава старе окситоне (дуге основе с рецесијом у презенту). Имајући то у виду, као старе хетеротоне могле би се идентификовати ове глаголске групе:

— ТИПОВИ *вѣсѣи-вѣзѣм* (*и́рѣсѣи* и сл.) и *и́ѣѣи-и́ѣчѣм* (али не и *мѣѣи-мѣжѣи*);

— ТИП *мрѣѣи-мрѣм*;

— типови *грѣсѣи-грѣзѣм* и *лѣиѣи-лѣјѣм-лѣла*, где баритонијски акценти долазе зато што ту имамо стару индоевропску дужину¹⁸;

— тип *лѡмѣи-лѡмѣ-ѣдлѡмѣ* и део типа *рѡдиѣи-рѡдѣм* (где се по упоредном материјалу доста сигурно идентификују ст. хетеротоне¹⁹);

— већина кратких основа на *-аји/-им*, а можда и још понека реч са некадашњом инф. основом на *јат*;

— део (већи?) типа *чѣиѣи-чѣиѣм*, а можда — аналогно глаголима на *-иѣи* — и део одговарајућих других основа (*ѣиѣиѣи-ѣиѣиѣм*);

— део (већи?) типа *искайи-йиийём* (и овде можда заједно с делом дугих основа), као и све *а/е*-основе с финалним акцентом у презенту (*рѣвайи, смејайи се, давайи*);

— део типова *йѡнуѣи-йѡнѣм* и *мѣнуѣи-мѣнѣм*.²⁰

Мийтар Пешикан

¹⁸ В. анализу В. А. Дибоя, Вопросы языкознания 1958, 6, стр. 55—62.

¹⁰ B. JΦ XXVI, 283.

⁸⁰ О томе нарочито јасно сведочи кајкавски материјал (в. ЈФ XXVI, 568).

Резюме

Митар Пешикан

ОБ ОСНОВАХ ШТОКАВСКОЙ АКЦЕНТУАЦИИ

Во введении автор вкратце излагает исторические основы современной штокавской акцентуации. В разделе об основной системе праславянской акцентуации даются сведения, на основе которых реконструируется праславянская система, говорится о пяти праславянских ударениях, о праславянском количестве слогов, о трех основных праславянских акцентуационных типах, о некоторых изменениях в праславянской акцентуационной системе и о праславянском сокращении безударных долгот.

В разделе о дальнейшем развитии сербохорватской акцентуации речь идет об упрощении акцентуации и об изменениях в системе безударных долгот.

В разделах о развитии и взаимоотношениях акцентуационных типов существительных, прилагательных и глаголов, после вводных общих замечаний, даются схемы этих типов и комментарии к ним.

Автор старался изложить общие сведения, необходимые для понимания штокавской акцентуации. В частности, работа предназначена для использования в практических целях, например, на занятиях в университете или при обработке акцентуационного материала в монографиях по диалектологии. При этом автор имел в виду то, что в практической профессиональной работе в Югославии пока еще недостаточно используются новейшие достижения в области славянской исторической акцентологии, а также недостаточно разработана методология описания сербохорватских акцентуационных систем.